

Frihet for alle enkeltmennesker, ikke bare frihet for enkelte mennesker

Taler
Bjørnar Moxnes

Dato
12 august 2013

Sted
Oslo

Omstendigheter
Partiledersforedrag på Litteraturhuset

- 1 Først vil jeg takke for invitasjonen. Det er sjelden de store spørsmålene og de lengre linjene blir satt på dagsorden, og hvert fall ikke i en valgkamp. Desto viktigere.
- 5 Så er det jo fristende å holde en festtale om frihet, demokrati og fellesskap. Så det skal jeg gjøre.

Men store ord kan bli tomme ord.

- 10 Så jeg vil også bruke anledninga til å fylle ordene med innhold.

Skal vi snakke om frihet,
må vi også vite hvilken ufrihet som truer i dag

- 15 Skal vi hylle demokratiet,
må vi stå opp mot diktaturet,
enten det er partitoppenes makt over Kina
eller banktoppenes makt over den greske befolkningas kvinner og menn, voksne
og barn,
velgere og folkevalgte.

- 20 Kapitalismens inntog i Kina og demokratiets avskaffelse i Hellas, tyder på at
fornuftsekteskapet mellom demokrati og kapitalisme har endt i skilsmisse.
Så hvor ligger folkestyrets kraft i dag?
Hvem løfter frihetens fane?

Jeg skal gi tre stikkord om hvor svaret kan ligge.

30 Arbeiderbevegelsen
Arbeiderbevegelsen
Arbeiderbevegelsen ...

En observant lytter la nå merke til at stikkordene ikke var staten, staten, staten.

35 Det er sant at de konservative ønsker at venstresida skal kjempe for staten, og
høyresida for individet.
Men det betyr ikke at det er sånn i virkeligheten.

Det er sant at de konservative ønsker at venstresida skal stå for likhet, og så kan
40 de kjempe for frihet.
Men det betyr ikke at det forholder seg sånn i virkeligheten.

Den tidlige arbeiderbevegelsen i Norge oppstod etter 1814, men før 1905.
Denne bevegelsens krav var demokrati. Allmenn stemmerett.
45 Denne bevegelsen ble knust gjennom overvåking, militærstyrker og fengsel.
Marcus Thrane fikk fire år i fengsel og sonet sju av dem.

Arbeiderbevegelsens ledere kjempa for frihet og demokrati.
De ble kasta i fengsel på grunn av meningene sine.
50 Den frihetselskende arbeiderbevegelsen kom nedenfra,
og ble knust av den konservative staten, ovenfra.

Men arbeidsfolk organiserte seg på ny, og skapte den sterkeste folkebevegelsen i
landet.
55 Det var en frihetsbevegelse.

Det norske arbeiderparti hadde ved stiftelsen i 1887 bl.a. disse punktene i
programmet:

60 For det første krevde arbeiderne lovfesta normalarbeidsdag.
Det betyr retten til fri tid.
Høyre var imot.
De konservative mente lovregulering trua den individuelle friheten til å
bestemme over egen tid og eget liv.

Det som sto på spill, var vel heller bedriftseiernes rett til å bestemme over andres tid og andres liv.

Et annet punkt var retten til å organisere streik.

Et tredje punkt var allmenn stemmerett.

70 Høyre var imot.

Jeg sier ikke at Høyre var mot frihet.

Høyre var bare imot å utvide friheten fra de få til de mange.

75 Her bør vi stoppe opp og tenke på dette begrepet som fyller enhver festtale: Hva er frihet, og hva er ufrihet?

De konservative vil alltid gjøre ufriheten til noe som finnes mellom individet og staten.

Maksgrense for overtid, er ufrihet,

80 for den enkelte får ikke gjøre som han eller hun vil

Skatt er ufrihet,

for den enkelte får ikke bruke penger som han eller hun vil

Pappakvote i foreldrepermisjonen er ufrihet,

for familiene får ikke gjøre som de vil

85

Men hvorfor var det at arbeiderne for 130 år siden krevde lovregulering av arbeidstidens lengde?

Var de frihetshatere?

Nei, det var fordi de ønska fri tid sammen med familien.

90 De ønska frihet til både å ha en jobb og beholde helsa.

Og trusselen mot denne friheten kom fra bedriftseiere som ville presse mest mulig ut av den enkelte ansatte, voksne som barn.

Og eierne hadde et pressmiddel:

Den som ikke jobber så lenge som bedriften bestemmer, jobber ikke i det hele

95 tatt.

Dette er arbeiderens ufrihet, som det også var husmannens ufrihet:

Avhengigheten av den som har mer, og som derfor bestemmer vilkårene for at du skal få noe som helst.

100

Problemet var altså umenneskelig lange arbeidsdager.

Hver enkelt arbeider kunne ikke fri seg fra umenneskelige arbeidsdager på egen hånd,

for når ungene mangler mat, så tar du den inntekten som fins, på de vilkårene som fins.

Den enkelte bedriftseier kunne heller ikke løse problemet på egen hånd.

110 Kapitalistisk konkurranse betyr at han som tyner ut litt mer profitt konkurrerer ut han som ikke gjør det.

Men loven kunne løse problemet.

Når fellesskapet bestemte en juridisk grense for arbeidsdagens lengde, da hadde arbeidsfolk den nødvendige motvekten til bedriftseiernes press

115 Og når loven var lik for alle,

kunne den enkelte bedriftseier godta normalarbeidsdagen i trygg forvisning om at det måtte

konkurrentene også.

120 Arbeiderbevegelsen kjempa fram normalarbeidsdagen.

10-timersdagen.

Og så 8-timersdagen, i 1919.

Målet var økt frihet.

Midlet var fellesskap.

125 Resultatet ble mer fri tid for den enkelte og styrka selvbestemmelse for individene.

Men veien dit gikk gjennom loven og staten.

Hadde folk flest vært sin egen lykkes smed i stedet for å bygge

130 arbeiderbevegelsen, hadde det ikke blitt noen åttetimersdag.

Resultatet hadde vært mindre frihet for den enkelte, ikke mer.

Regulert arbeidstid er et eksempel på økt frihet gjennom styrka fellesskap.

Det samme gjelder pappakvoten i foreldrepermisjonen.

135 De konservative kaller dette en statlig tvang som innskrenker familienes frihet.

Men ufriheten fins jo ute i bedriftene allerede.

Når sjefen forventer at den unge og ambisiøse mannen han har ansatt må få kona til å ta seg av «det der».

140 Når den ansatte føler han må velge mellom å satse på jobben og å bli godt kjent med ungen sin.

Så vi styrker den pappaens frihet til å velge både jobb og småbarn, når vi innfører en pappakvote.

Som ikke er tvang.

145 Men et tilbud fra fellesskapet.

Som det er lov å takke nei til.

Du skal være ganske konservativ for å kalle dette for ufrihet.

Mens arbeiderbevegelsen har skapt fellesløsninger som styrker frihet og

150 selvstendighet for de mange,

har de konservative stritta imot

De synes de fører en heroisk forsvarskamp.

Men det de vil beskytte mot loven, mot demokratiet, mot fellesskapet, det er ikke private friheter,

155 det er privat dominans

Det er bedriftseierens private dominans over sine ansatte, som svekkes når fellesskapet vedtar arbeidslover og fagforeningene får tariffesta rettigheter.

Og det er denne dominansen de konservative beskytter.

160

Kjernen i de konservatives bevegelse, om de kaller seg liberalister, konservative eller liberalkonservative, er de privilegertes kamp for å beskytte sine privilegier i en epoke der

folkelige bevegelser og demokratiet fosser fram.

165 De konservative forsto at frihet er så populært, at de ikke kan være imot friheten.

Så de dominerende har døpt om sin dominans til «frihet».

Men det er ikke friheten som ble svekka da velferdsstatene innførte offentlig helsevesen og folketrygd, i stedet for privatforsikringer som er avhengige av arbeidsforholdet.

170

Det var bedriftenes dominans over de ansatte som ble svekka.

Velferdsstaten svekker de fattiges avhengighet av de rike, enten det gjelder arbeiderens avhengighet av den såkalte arbeidsgiveren eller den arbeidsløses

175

avhengighet av almisser.

På samme måte er det den overordnas dominans over de underordna som svekkes når de folkevalgte vedtar en ferielov som sikrer alle minst fire uker fri, i stedet for at den enkelte skal være avhengig av sjefens godvilje for å få en uke

180

eller to.

Men i the land of the Free er det sånn
USA har 0 dager lovfesta sommerferie,
185 sånn som de også har 0 dager foreldrepermisjon.
Skal du få fri, må du sikre godvilje hos sjefen.
Og da sier du ikke nei til pålagt overtid, selv om det går ut over unga dine.
Da sier du ikke imot på jobben.
Underdanig avhengighet skaper ufrihet.
190

Arbeiderbevegelsen ble skapt av kvinner og menn som visste hva ufrihet er.
De gikk ikke sammen i kamp for stemmerett og velferdsstat fordi de hata
friheten.
Tvert imot, så lærte de oss noe verdifullt som liberalister og konservative fortsatt
195 ikke vil forstå:
Folk flest må skape sin frihet i fellesskap.

For liberalistene er sterk velferdsstat per definisjon svak frihet.
For fellesløsninger finansieres med skatt,
200 og skatt anser de som en innskrenking av individets frihet til å bestemme selv
Det kan kanskje være en nødvendig innskrenking,
skatten trengs kanskje for å betale forsvar og politi og annet som konservative
mener vi må
ha, tross alt, men det er like fullt en innskrenking av friheten.
205

Arbeiderbevegelsen ser det på en annen måte.
Vi betaler ikke skatt for å redusere friheten vår.
Vi finansierer felles barnehager, felles skoler, helsevesen og folketrygd som felles
rettighet for å redusere vår avhengighet.
210

Vi sikrer oss disse rettighetene for å leve verdige liv. Vi sikrer at også barna våre
skal ha disse rettighetene, fordi de er innbyggere uavhengig av hvilken relasjon
de har til en arbeidsgiver.
Og uavhengig av hvilken relasjon de har til familien sin.
215

Det er individet som har rett til skole, til helsevesen, til pensjon.
Det er individet som står i sentrum for et samfunn med sterke rettigheter.
Og ingen samfunn har gjort mer for individets frigjøring - og særlig for kvinnene
- enn den sivilisasjonen arbeiderbevegelsen kjempa fram og som vi kaller
220 velferdsstaten.

En kvinne uten egen inntekt, må leve av noen andres.

Sånn avhengighet fører lett til ufrihet og underdanighet.

225 Det er ikke nødt til å bli sånn, men altfor ofte har det vært sånn.

At hun kan ikke sette ned foten, for en dominerende ektemann.

At hun kan ikke forlate en voldelig ektemann.

For hvordan skal hun klare seg økonomisk?

Og hva skal skje med barna?

230

Uten egen inntekt har kvinner vært avhengige,
av sine fedre og sine ektemenn.

Med velferdsstaten har vi skapt verdens høyeste sysselsetting blant kvinner.

235 Uten felles barnehager og eldreomsorg har barn og eldre vært avhengig av
hjemmeværende omsorg, det vil si av kvinner.

Med velferdsstaten har vi gjort mulig verdens høyeste sysselsetting blant
kvinner.

240 Det er ikke friheten som svekkes, når vi bruker staten og loven til å sikre kvinner
rettigheter.

Det er mannens private dominans over kvinnen som svekkes.

En dominans det konservative Frp og Høyre beskytter.

Også kvinnekampen har lært oss det som liberalister og konservative ikke ønsker
å forstå:

245 For kvinner flest går veien mot likeverd, frihet og selvstendighet gjennom å sikre
sterke fellesløsninger.

Nå har jeg brukt tid på begrepet frihet, og for å oppsummere:

- At mer fellesskap betyr mindre frihet, det er en tankefeil

250 - For noen ganger er lover og regler og stat og skatt noe som sikrer de dominerte
rettigheter, sånn at vi svekker deres avhengighet av de dominerende - og dermed
styrker friheten for folk flest.

- Så mens liberalister tror at stat henger sammen med ufrihet, ser vi at staten kan
brukes til å styrke friheten.

255

Men, det motsatte er også sant:

Staten kan brukes til å undertrykke friheten.

Det marxistene alltid har påpekt, er at ufriheten finnes ute i det sivile
samfunnet: I arbeidslivet, i familien, i det økonomiske liv.

Så ville man bruke loven og staten til å redusere ulikheten, svekke avhengigheten, bli kvitt den sosiale ufriheten.

Men hva hvis man i stedet for de dominerende ektemennene og de tusener av bedriftseieres private dominans setter den allmektige statens totale dominans?

265 Hva vinner friheten på dét?

Allerede på 1800-tallet advarte sosialisten Oscar Wilde mot det han kalte «autoritær sosialisme». Oscar Wilde skrev:

270 «Man må beklage at en andel av vårt samfunn praktisk talt er slaver, men det er barnslig å foreslå som løsning å gjøre hele samfunnet til slaver.» Sitat slutt.

Barnslig eller ikke:

275 Ettpartiregimene i land som Sovjetunionen og Kina skandaliserte gjennom 1900-tallet sosialismen og gjorde den til noe skremmende for mange frihetselskende mennesker over hele verden, også innen arbeiderbevegelsen. Som andre diktaturstater, hadde også disse sterke sider.

Det var Stalins Sovjetunionen som kunne nedkjempe Hitlers krigsmaskin.

280 Det var under Kommunistpartiet at Kina kunne fri seg fra stormaktenes dominans.

Men man bør ikke være i tvil om at dette er brutale, førdemokratiske diktaturer uten respekt for individets rettigheter, uten rom for frie fagforeninger, uten reell ytringsfrihet og organisasjonsfrihet for folk flest.

285 Og man burde ikke sitte i seminarer eller studentersamfunn i vestlige land med utstrakt politisk frihet og framheve disse regimene som sosialistiske forbilder.

Men det gjorde Norges Kommunistiske parti med Sovjet.

Det gjorde AKP (ml) med Kina.

290 Og det var selvsagt en ideologisk gavepakke til de konservative her i Nato.

De konservative har alltid ment at sosialisme betyr diktatur.

Imot seg hadde de hele historia til den sosialistiske og demokratiske arbeiderbevegelsens framgangsrike kamp for ytringsfrihet, organisasjonsfrihet, stemmerett, streikerett og frihet gjennom fellesskap.

295

Så kom altså de mest sosialistiske av en hel generasjon studenter og ga de konservative rett.

De skulle kjempe for ettpartistaten. Her i Norge.

300 AKP (ml) tok målet om ettpartistat ut av programmet først i 1984.
Da var det 100 år siden Norge innførte parlamentarismen.

Jeg skjønner de radikale 68-ernes brennende ønske om å gjøre noe mot en brutal verdensorden der Norge logra lydig for en stat som drepte barn i fattige land.

305 Jeg forstår at det Nato-lojale Arbeiderpartiet ikke framsto som et sted for sosialister og at radikal ungdom ikke hadde tålmodighet med de velmenende SF-ernes evige seminar.

Men det jeg ikke forstår er hvorfor de radikale studentene ikke henta mer inspirasjon fra vår egen historie.

310 Fra Skandinavias sosialister.

Fra Norges sterke arbeiderbevegelse.

I stedet henta de inspirasjon fra et brutalt og udemokratisk regime på den andre sida av kloden.

315 Gymnaslærer Knut Pedersen, som blir AKP-er i Dag Solstads berømte roman, sitter ved bokas slutt igjen med et fortvilt ideologisk slagord som lyder:

«Jeg vil ikke være en hvit mann.»

320 Og det er noe veldig sympatisk ved å leve i det hvite, rike nord og så rope ut at «Nei, jeg vil være med på det andre laget!».

Solstad fanger noe helt sentralt i vekkelsen som var AKP (ml):

Nemlig en ektefølt vilje til internasjonal solidaritet med våre fattige brødre og søstre, med de som noen har kalt «jordas fordømte».

325

Men samtidig fanger Solstad noe annet.

For denne gymnaslæreren i Larvik er jo en hvit mann!

Og slagordet han sitter igjen med sier noe om det ideologiske grunnlaget for å satse på Kina-inspirert ettpartikommunisme i 1970-tallets Norge, nemlig en

330 porsjon fornektelse.

Så for å gi den kommunistiske studentradikalismen størst mulig kraft, opp mot den mektige Arbeiderpartistaten, måtte ml-ideologene fornekte mye av det som
335 kunne tenkes å være bra i dette sosialdemokratiske landet.

Men å fornekte velferdsstatens landevinninger i Skandinavia, er samtidig å

fornekte resultatene av arbeidsfolks egen kamp gjennom 150 år.

340 Det er å overse sosialismens historie i vårt eget land.
Skandinavia har en stolt tradisjon for radikal, demokratisk sosialisme.
Arbeiderbevegelsen ble bygd på radikal, demokratisk sosialisme.
Eller kommunisme, som noen kalte det.
For eksempel kommentator Karl Johansen i Arbeiderbladet, som den gang het
345 Sosialdemokraten.
Han advarte tidlig mot ensrettinga og tanketyranniet som Moskva prøvde å
påføre norsk arbeiderbevegelse gjennom den kommunistiske internasjonale,
der Arbeiderpartiet var med.

350 Sitat:

«Jeg tror at dogmet om den pavelige ufeilbarlighet så langt fra å [at] være
kommunistisk, nettopp er i høyeste grad ukommunistisk. Selv om
frihetsbegrepet er blitt på det avskyeligste misbrukt av det kapitalistiske
samfunn, er det dog en evig verdi. Av betydning under en hvilken som helst
355 samfunnsordning.»

Han la til:

«Retten til å [at] ha urett, er selve det frie samfunns tanke. Uten den er enhver
social ordning utaalelig for andre enn slavesjæler og idioter». Sitat slutt.

360

Dette er det vi tror på.

Demokratiet er den mest håpløse styreform,

bortsett fra alle de andre

Det er mye som går galt med demokrati,

365 men det er det best tenkelige systemet

Demokrati er best fordi det ikke finnes noen pavelig ufeilbarlighet, som det
heller ikke finnes

noen marxistisk ufeilbarlighet.

For ikke å snakke om at det ikke finnes noen finansanalytisk ufeilbarlighet.

370

Metoden for å få fram de beste ideene og utnytte mulighetene er demokrati.

Metoden for å stanse de verste feilskjærene fra overmodige verdensforbedrere,
før de går for langt, er demokrati.

Derfor skal det være likeverd.

375 Derfor skal det være én person, én stemme.

Derfor skal det være ytringsfrihet, organisasjonsfrihet og religionsfrihet.

Og derfor skal det være sosialisme.

380 Hvis det finnes ett politisk ord vi i hvert fall bør tenke på før vi tenker med det, så er det sosialisme. Og dermed også kapitalisme.

Kapitalisme går ut på at noen få kan berike seg på arbeidet til de mange. Den rikeste prosenten av verdens befolkning er så velstående at de kontrollerer 40
385 prosent av verdens rikdom. Formuene deres blir stadig større.

Kapitalisme betyr at berikelsen av de som har mest fra før, går foran liv og helse for millioner av mennesker.

Derfor forskes det mer på lønnsom Viagra til de rike enn på livreddende medisin
390 for de fattige.

Meslinger, en sykdom som regnes som ufarlig i Norge, dreper 15 barn i timen globalt.

Én milliard fattige rammes av sykdommer det ikke finnes medisiner mot.

395 Kapitalisme er kortsiktig profitt framfor bærekraft og trygghet.

Kapitalisme er ikke demokrati.

Kapitalisme betyr at beslutninger som er skjebnesvangre for hele samfunn blir tatt udemokratisk av banker, milliardærer og storaksjonærer.

400 Kapitalismen står mer og mer i motsetning til naturens tåleevne og vanlige menneskers grunnleggende behov

Ikke bare i Afrika eller en fattig stat i Latin-Amerika, men her i Vest-Europa.

405 Når hele befolkninger

som nå i Hellas

holdes som gisler i fattigdom og nød, fordi bankeierne skal ha sitt.

Vi må bytte ut kapitalisme med humanisme. Det skreiv Aftenpostens Kathrine
410 Aspaas for en tid tilbake.

Civita svarte henne: "Grunnlaget for et kapitalistisk samfunn skapes gjennom vektlegging av humanistiske dyder som mot, rettferdighet, måtehold, klokskap, tro, håp og kjærlighet." Intet mindre!

415

Men størst av alt er ikke kjærligheten i Hellas. Størst av alt er arbeidsledigheten. Nå står hver femte greker uten jobb.

420 Hvorfor får de aller rikeste viljen sin mot Hellas? Fordi de har makta til det. Kapitalisme er et system av maktrelasjoner. Et system som samler rikdom og makt hos noen få, og avmakt og fattigdom hos de mange. Kapitalisme er Matteus-effekten i praksis: "For den som har, ham skal gis, og han skal ha overflod; men den som ikke har, fra ham skal endog tas det han har"

425

Det er altså noen som bestemmer over ressursene. Noen som kan kjøpe opp politikerne. Noen som har så mye økonomisk makt at de bestemmer. Disse reelle maktrelasjonene, de er systemet.

430 Ett eksempel: De tre rikeste milliardærene har en formue som er større enn samla bruttonasjonalinntekt for de 40 fattigste landene og deres 600 millioner innbyggere. Dette er ikke demokrati. Det er kapitalisme.

435 Det er i denne situasjonen venstresida i Europa må løfte fram et sosialistisk alternativ. - Og hva mener jeg med dét?

Jeg mener at det ikke lenger kan være sånn at inntjeninga til banker og milliardærer skal være viktigere enn grunnleggende menneskerettigheter og hensynet til framtidens generasjoner.

440

Og hva betyr dét?

Det betyr at makta til å ta de store beslutningene som påvirker hele samfunnsøkonomien og naturen rundt oss, ikke lenger kan ligge hos disse særinteressene, hos den øverste rikeste prosenten av milliardærer og direktører.

445

Så hva er alternativet?

450 Alternativet til at finansfyrstene herjer med samfunnet, er demokratisk styring av økonomien, og av kredittvesenet. På samme måte som helsevesenet er for viktig til at vi lar profittmotiverte investorer styre det, er tilgangen til økonomiens blodomløp i form av kreditt for viktig til å styres av private særinteresser.

I et demokratisk samfunn, må de viktigste beslutningene være forankra i folkestyret. Det er sosialisme.

Vi ser det i Hellas, i Spania og Irland, som vi har sett det i land etter land i Asia, Afrika og Latin-Amerika: Beslutninger om kreditt og finansiering er noen av de viktigste beslutningene i dagens samfunn. Derfor spør vi:

460

Når disse viktige samfunnsbeslutningene ikke er forankra i folkestyret, hvordan kan vi da si at vi lever i fullt ut demokratiske samfunn?

Aldri noensinne har rikdommene vært så skjevt fordelt som i dag. 147

465

multinasjonale selskaper kontrollerer 40 % av storkapitalen i verden.

Kriser som den vi nå ser i Europa rammer samfunnet fordi det ikke finnes noen demokratisk styring med store deler av økonomien.

470

Svaret vårt på kapitalistisk krise er mye mer demokrati.

Demokratiet må ta kontroll over finansene.

Da svarer høyresida:

475

«Det må være grenser for politikk.»

Tanken er visst at hvis vi utfordrer finansbankenes makt, ja da er vi snart over i en situasjon med kilometerlange brødkøer der gamle damer i slitte, grå kåper må stå og hutre hver bidige dag, mens mannen er på straffarbeid i Sibir.

480

Derfor, må det altså være grenser for politikk.

Men hva betyr det slagordet?

Hva er egentlig politikk?

485

Det har jeg ikke googla... For en enda mer pålitelig kilde enn google, er Statsvitenskapelig leksikon. Der står det at «politikk» er den virksomheten innen et samfunn «som innebærer at mål blir satt, prioriteringer ordna, verdier fordelt og virkemidler valgt og anvendt».

490

Politikk handler altså om mål, prioriteringer, verdier og virkemidler.

Og hva er det man driver med i styret for en stor europeisk bank, i Norsk Hydro, eller andre selskaper som rår over store samfunnsressurser?

Er ikke det å sette mål for tusenvis av menneskers virksomhet?
 Er ikke det å gjøre prioriteringer, for eksempel mellom investering i Norge og investering i Qatar?

Sitter ikke ledelsen i et storselskap nettopp og velger virkemidler og fordeler verdier?

Saken er jo at store beslutninger i store banker og private konserner kan ha enorme konsekvenser for fellesskapet.

Det er allerede politikk i disse beslutningene.

I storselskapenes lukka styrerom fattes det politiske beslutninger.

Investorene utøver en politisk makt over andre menneskers livsgrunnlag, over andre menneskers lokalsamfunn, over naturen rundt oss, over hele samfunnets utvikling.

Derfor handler ikke høyresidas bekymring om grenser for politikk.

Det de kjemper for, er grenser for demokrati.

Strategien til de økonomiske elitene har i over 200 år vært å holde den reelle innflytelse til stemmeretten på et minimum.

For eksempel ga grunnloven av 1814 bare stemmerett til menn med en viss rikdom.

Seinere ble strategien å tillate demokrati i den såkalt offentlige sfære, men samtidig sette en mur rundt privilegier og makt i den private sfære

Fabrikkeiernes kommando over ansattes arbeid skulle bestå.

Bankenes samfunnsmyndighet gjennom privat kreditt skulle ikke røres.

Og hvordan klarte de å skille disse store samfunnsområdene ut fra demokratiet? Kapitalismens hemmelighet, er det tilsynelatende naturlige skillet mellom politikk og økonomi.

Politikk er der hvor stemmeretten har en viss adgang, og det er noe offentlig.

Økonomi er der hvor kapitaleierne har demokratifri sone, og det er noe privat.

Det er satt opp gjerder mot demokratiet.

Og disse gjerdene fins også i form av mentale sperringer.

Jeg så for eksempel på NRK Brennpunkt for noen år siden, der de avslørte at Jan Davidsen hadde snakka med Åslaug Haga om politikk.

Davidsen er demokratisk valg som talsmann for over 300.000 arbeidstakere.

Haga var leder for et demokratisk parti.

535 Brennpunkt viste at denne fagforeningslederen snakka med en partileder om politikk.

At Jan Davidsen gjorde jobben sin, på vegne av 300.000 medlemmer.

Det var en avsløring i Brennpunkt.

Carl I. Hagen rykka ut og sa at her lukter det av «politisk korrupsjon».

540

Men så, i Kveldsnytt samme kveld, var det en annen sak om to som hadde snakka sammen.

Den ikke folkevalgte maktutøveren Kjell Inge Røkke hadde vært i Tyskland på vegne av sine egne milliarder.

545 Der hadde han diskutert industripolitikk med forbundskansleren i Europas mektigste stat.

Men dette var ikke noen avsløring, dette var en gladsak!

Det var bilde av Røkke som smilte, og Gerhard Schrøder som smilte, og ferdig med dét.

550

Så hvis en demokratisk tillitsvalgt forsøker å påvirke en annen demokratisk tillitsvalgt, er det suspekt.

Hvis en milliardær forsøker å påvirke en forbundskansler, så er det gladsak.

Dette er de mentale sperringene jeg snakker om.

555 At man tenker at den første handlingen er politisk, men ikke den andre.

At man forstår demokratiske lederes offentlige makt som noe litt fishy, mens kapitalisters private makt er helt naturlig

Dette er samfunnsstruktur som er blitt til mental struktur.

De herskendes tanker som de herskende tanker, om du vil.

560

Det er ikke bare journalister som synes kapitalisme er et slags naturfenomen.

De fleste av oss synes fortsatt i 2013 det er helt naturlig at vi ikke har demokrati på arbeidsplassene,

selv om alle lærer på skolen at det er så viktig med demokrati

565 Folk flest ville ikke godtatt om Stortinget bare ble utpekt, helt uten valg.

Hvis det kom en på årsmøtet i klubben på jobben og sa han var utpekt til klubbleder av forbundet sentralt, ville han blitt kasta på dør.

Vi ville ikke godtatt en udemokratisk utpekt leder i borettslaget vårt engang.

Men på jobben, der er det greit.

570

Det vi demokratiske nordmenn ikke en gang godtår i idrettslaget til ungene våre,

er visst helt naturlig på arbeidsplassen,
575 der vi jo tilbringer store deler av livet og gjør en viktig samfunnsinnsats

Og dette er ikke bare i kapitalistisk sektor.
I demokratisk sektor er det det samme.
Selv i det offentlige, som skal være styrt av folkestyret, pekes lederne ut ovenfra.
580 Til og med i den offentlige skolen, som skal være en skole i folkestyre, så pekes
lederne ut på gamlemåten: Ovenfra og gjennom diktat.

Det Rødt ønsker, er et demokratisk samfunn.
Da kan ikke arbeidsplassene dikteres ovenfra.
585 Derfor trenger vi sosialisme.
Det betyr ikke at staten skal ta ansvar på vegne av folk flest.
Det betyr at folk flest må ta mye mer ansvar selv.
Og det tror jeg folk flest vil.

590 Ikke alle, men veldig mange, engasjerer seg og tar ansvar på jobben, i nærmiljøet,
i lokalsamfunnet,
når de ser at det nytter.
Når de ser at de teller.
Når de ser at de har makt.

595 Derfor handler ikke sosialisme om å gi mer makt til Storting eller regjering.
Det handler om en gjennomført demokratisk måte å utvikle samfunnet på.

Vi skal ikke ha varige skiller mellom de som bare styrer og de som bare blir styrt.
600 Vi skal ha et demokratisk samfunn av likeverdige,
der ledelse, politikk og administrasjon er noe som går på omgang mellom
vanlige folk.

Ikke en egen politisk klasse.
605 Ikke en egen politisk elite.
Men et demokratisk samfunn av frie, likeverdige individer.

Det er ikke høyresidas mål.
Høyresida synes det er bra at store deler av samfunnet er udemokratisk styrt på
610 privat basis.

De synes det er helt greit at det store flertallet av dem som berøres av beslutninger i lukka styrerom, ikke har noen reell innflytelse.

615 De kaller det grenser for politikk,
men det er demokratiet de vil begrense.

De kaller det en kamp for friheten,
men det er privilegier de vil beskytte.

620

Skillet mellom sosialister og de konservative handler ikke om likhet mot frihet.
Det handler heller ikke om stat mot marked.

Det er sant at konservative tror at sosialisters eneste svar på alt er staten, men det betyr jo ikke at det er sann i virkeligheten.

625

Vi er ikke veldig for stat.

Vi er veldig for deltakelse og demokrati.

Og da bør det ikke være mest mulig stat,
det bør være minst mulig stat.

630 Minst mulig maktkonsentrasjon.

Flest mulig aktive fellesskap.

Og fellesskap er så mye mer enn staten. Fellesskap er det frivillige -- se bare på fagbevegelsen, Norges sterkeste folkebevegelse med over en og en halv million medlemmer.

635

Det er demokrati.

Det er deltakelse.

Det er fellesskap.

Men det er ikke stat.

640 Ansattstyrte bedrifter er ikke stat.

Og demokratiske kommunestyre er ikke stat.

Samtidig så skal det være grenser for politikk.

Politikere skal ikke blande seg inn i hva folk tror på, hva de leser, hva de mener.

645

Staten skal ikke drive vilkårlig overvåking av innbyggerne.

Men høyresida misbruker de viktige frihetsprinsippene til sine egne formål.

De later som at hvis vi innfører mer demokrati på det samfunnsøkonomiske nivået, vil

politikere også komme inn i stua di og bestemme hvilke bøker du får lese.

De later som om demokrati er lik diktatur.

Da noen i den rødgrønne regjeringa tillot seg å mene noe om at daværende Hydro-sjef Eivind Reiten fikk en opsjon verdt 30 millioner, sa Siv Jensen at
655 Norge «er farlig nær å opptre som en kommuniststat».

Selvsagt er det grenser for hva det offentlige skal blande seg inn i.
Et sosialistisk folkestyre skal selvsagt ha rettigheter for minoriteter og
ukrenkelige rettigheter for individene, som står i en grunnlov og som ingen
660 stemningsbølge eller avstemning skal kunne rokke ved.

Unntaket er én bestemt minoritet.

Vi vil ikke verne om milliardærenes makt over andres arbeid, over andres
livsvilkår og hele samfunnets utvikling.

665 Vi vil ikke verne om bankeiernes makt, når den står i motsetning til flertallets
krav.

Vi setter demokratiet over kapitalismen.

Det er det sosialistiske alternativet.

670 Og det Norge, Europa og verden trenger nå,
er mye mer demokrati.

Dette er den ene sida ved ideen om sosialismen: Hva vi skal ha i stedet for
kapitalisme, og det er demokrati.

675 Den andre sida er like viktig: Hvem kan skape et større og sterkere folkestyre?
Mange kommunister på 1900-tallet mente svaret var et allmektig
kommunistparti,
men det betyr ikke at det er sånn i virkeligheten

680 Tvert imot: En ettpartistat kan ikke være sosialistisk.

Hvis befolkninga ikke har full ytringsfrihet, organisasjonsfrihet og alle politiske
rettigheter, kan jo ikke folk flest styre samfunnet.

En ettpartistat erstatter bare kapitaleiernes overmakt med kommunistpartiets
allmakt.

685 Og det er på mange måter verre.

Sosialisme er tvert imot at samfunnets slitere selv, gjennom organisering og
aktivitet, setter makt bak kravene og bygger et større og sterkere folkestyre.

690

Det er sosialismens vei.

Og den veien har vi kommet langt på i Norge.

Vi har bygd en av verdens sterkeste arbeiderbevegelser.

Vi har skapt en viss sivilisasjon innafor arbeidslivet.

695 Vi gjorde helse til en menneskerettighet og innførte demokratisk styring av helsevesenet.

Sånn som vi også gjorde med skolen.

Universitetene.

Studiefinansieringa.

700 Landbruket.

Folketrygden.

Alt dette var ikke bare frihetens framsteg, det var også demokratiet som rykka fram på områder som i andre kapitalistiske land kan være demokratifri sone.

705

Norge er et kapitalistisk land.

Men vi har sivilisert denne kapitalismen med viktige sosialistiske innslag.

Og jeg vil påstå at ingen del av verden på 1900-tallet kom så langt i sosialistisk retning som Skandinavia.

710 For uten frihet og demokrati, kan det ikke finnes noen sosialisme.

Nå har jeg sagt hva jeg mener med frihet.

Hva jeg mener med demokrati.

Hva jeg mener med sosialisme.

715

Så er jeg bedt om å tenke 10 år fram og si noe om hva Rødt vil gjøre, hvis vi får utvikle Norge i tråd med de verdiene vi tror på.

Da forutsetter jeg ikke bare at stortingets flertall står på vår side.

720 Jeg forutsetter også at flertallets vilje ikke møtes med opprør fra mindretallet på Oslo børs.

At rederne ikke flagger ut, at bankene ikke går i vranglås, at bedriftseierne ikke truer de ansatte med nedlegging hvis arbeiderne ikke blir kvitt den røde regjeringa.

725 Jeg forutsetter med andre ord at alle oppfører seg som voksne mennesker som respekterer demokratiet, også når de ikke får alt som de vil.

730 Jeg vil nevne tre elementer fra den røde reformpakka som altså strekker seg over
ti år. For veteraner på venstresida, kan jeg opplyse at det tilsvarer to
femårsplaner.

De tre elementene er

- Gjenreis Norge som selvstendig nasjon ved å frigjøre oss fra Nato
- 735 - Gjenreis en rettferdig folketrygd som gir verdighet for sliterne i stedet for å øke
forskjellene mellom fattig og rik, kvinner og menn
- Gjennomfør et nødvendig løft for klimapolitikken, familiepolitikken og norsk
likestilling gjennom en arbeidstidsreform for 30 timers normal uke.

740 Det jeg ikke rekker å komme inn på er overgangen fra fossil til fornybar energi.
Men den kan dere lese mer om i Rødts plan for en fornybar framtid. Der viser vi
hvordan vi kan skape 55.000 nye grønne arbeidsplasser innen fornybar energi og
grønn industri.

745 Det andre jeg ikke rekker å gå inn på er EØS. EØS binder oss til en
markedsliberalisme som fremmer privatisering og svekker vilkårene for effektiv
fagorganisering. Derfor vil vi i løpet av våre 10 regjeringsår avholde en
folkeavstemning om EØS-avtalen. Blir vi kvitt EØS, da kan vi føre en effektiv
politikk mot sosial dumping, og gjennomføre en grønn industripolitikk.

750

1. Norge som selvstendig nasjon

«Jeg, Bolivias president, ble holdt mot min vilje i Europa.» Sånn beskriver Evo
Morales det som skjedde 2. juli. Idet de flyr over Europa tikker urovekkende
meldinger inn. Én etter én varslers Spania, Portugal Italia og Frankrike at
755 Morales' fly verken får lande for å fylle drivstoff, eller fly over de fire NATO-
landenes territorier. I noen minutter er situasjonen livsfarlig for den bolivianske
presidenten og mannskapet.

760 Det hele fordi amerikanerne hadde sagt til spanske myndigheter at Edward
Snowden var ombord i flyet.

Morales skriver: "Krigen mot terror har redusert det gamle Europa til en koloni
(...) som overlater millioner av borgeres privatliv til imperiets luner."

765 I dag fins det ingen utenrikspolitisk opposisjon på Stortinget. Norske
parlamentarikere vedtar enstemmig å sende norske soldater ut i krig. De vedtar

770 enstemmig å kjøpe nye krigsfly fra Lockheed Martin. De støtter enstemmig at norske våpen eksporteres til despotier og land i krig. Stoltenberg kom aldri sin bolivianske kollega til unnsetning.

Og verken Stoltenberg eller Solberg har ytra ett ord om sommerens viktige utenrikspolitiske sak: Avsløringene av at USA overvåker mennesker over hele verden.

775

En regjering skal ivareta borgernes rettssikkerhet. Men når vår mektigste allierte griper direkte inn i folks privatliv, møtes det med en skuldertrekning. En rød regjering vil sette borgernes frihet fra overvåkning og rett til et privatliv, høyere enn den amerikanske statens rett til å krenke den.

780

Når USA slåss for å kaste et regime, da er visst alle for væpna revolusjon. Ikke bare Høyre, Arbeiderpartiet og VG, men som vi så i Libya, til og med SV.

785 Også vi støtter et folks rett til å forsvare seg mot brutale herskere, som i Libya, Syria, Iran.

Forskjellen på oss og en del andre er at vi også støtter et folks rettferdige kamp når det ikke passer for Pentagon. Som i Palestina, Latin-Amerika. Som i 790 Kurdistan, som i Afghanistan og Irak.

Med et rødt flertall får Norge en utenrikspolitikk som bygger på solidaritet med verdens fattige, ikke med Vestens rikeste land.

795 Vi bruker ikke 230 milliarder skatte kroner på kampfly fra USA. Vi stanser kampflykjøpet.

Vi får en forsvars- og sikkerhetspolitikk som bygger på verneplikt, ikke leiesoldater, med fokus på eget territorium, ikke krigstokt i utlandet, som sikter 800 mot et tettere nordisk samarbeid.

Det finnes ingen trygghet alene, så Norge må bygge på et bredt sikkerhetsbegrep og samarbeide med alle stater og sammenslutninger som jobber for nedrustning, demokrati og menneskerettigheter. Samtidig må vi motarbeide alle som hisser til 805 krig.

Hvis Norge skal ha en rolle som fredsnasjon, må den derfor utvikles utenfor rammen av Nato-samarbeidet. Også mange som støtta Nato som forsvarsallianse, ser nå at Nato er blitt en angrepsallianse.

En rød forsvarspolitik betyr at Norge går ut av Nato. Utvikler nordisk forsvarssamarbeid. Sånn at Norge kan bli en fredsnasjon, og en selvstendig nasjon.

815

2. Gjenreis en rettferdig folketrygd.

Nylig sto NHOs direktør Kristin Skogen Lund fram som en modig varsler. Hun varsla om at norske lærere, sjukepleiere og barnehageansatte har for god pensjon: "Vi må alle sammen være med på en dugnad for å redusere pensjonsutgiftene", sa hun. Selv får hun hvert år inn over en halv million til sin egen pensjon.

Det vi opplever nå, det er ingen pensjonsdugnad. Det er ikke dugnad når lavtlønte i fysisk tunge yrker nektes å gå av ved 62 år. Det er ikke dugnad å gradvis justere ned minstepensjonen, så de fattigste pensjonistene blir fattigere. Det er ikke dugnad når folk som tar de tyngste løftene skal få livsvarig innstramming i pensjonen sin. Innstramminger som skal finansiere enda bedre pensjon for høytlønte med lettere fysisk arbeid. Dette er urettferdighet satt i system. Et system som øker klaseskillene inn i pensjonisttilværelsen.

Så får vi høre at det fins en enkel løsning på problemet: Vi må alle bare jobbe litt lenger, som Anniken Huitfeldt sier.

835

Sånt sier ikke en arbeidsminister fra et arbeiderparti. Sånt sier en statsråd fra et statsparti. Fra et parti som er ute av takt med arbeidshverdagen for de barnehageansatte.

Som ikke tar inn over seg arbeidsbelastningene for dem som jobber i hjemmetjenesten, på sjukehjemmene, på sjukehusene. Eller tømmerne, reinholderne, industriarbeiderne. For alle dem er det jo ikke bare å jobbe mer.

Men det er kanskje ikke så rart at Huitfeldt sier det hun sier.

- Over 70 % av Aps kandidater ved dette valget tjener over 500.000. Hver fjerde på våre lister gjør det samme.

- Over 40 % av Aps kandidater ved dette valget jobber som byråkrater, i offentlig administrasjon og forsvaret. På våre lister gjelder det 5 %.

850 - Den største arbeidstakergruppa blant våre kandidater er helsearbeidere. Og vi har en større andel industriarbeidere enn Ap.

Jeg skjønner ikke hvorfor pensjonistene skal bli fattigere når Norge blir rikere.

Det nye partiet for arbeidsfolk, Rødt, lager en rettferdig pensjonsreform. Vi gjør
855 slutt på at økt levealder blant høylønte gjør at folk med tungt arbeid og lavere lønn får innstramninger i pensjonen sin, hvis de må gå av før vanlig pensjonsalder.

860 Dette kalles levealdersjustering. Den er en drivkraft for økte klasseskiller. Derfor fjerner vi den.

Vi gjennomfører en pensjonsreform der vi ikke straffer de som har dårlig helse eller de hardeste jobbene. Vi lager en solidarisk pensjonsordning.

865 Det betyr i praksis:

- At pensjonene ikke strammes inn når levealderen øker.

- Full opptjening til 67 også for uføre og AFP-pensjonister.

- En besteårsregel, der pensjonen beregnes ut fra de 20 årene du har hatt best
870 betalt gjennom arbeidslivet. Det er særlig viktig for kvinner, som ellers straffes på grunn av ufrivillig deltid og fravær på grunn av fødselspermisjon.

- At pensjonen fortsatt skal følge lønnsutviklinga ellers i samfunnet

De har jobbet hardt. De har betalt skatt. De har skapt verdier som hele
875 samfunnet har hatt glede av. Det skulle bare mangle at de får skikkelig pensjon.

Og vi overlater ikke til hver enkelt å gamble med pensjonsformuen sin i aksjemarkedene. Vi finansierer pensjonene i fellesskap. Sånn gjør et ekte arbeiderparti. Det handler om frihet og verdighet for folk flest.

880 3. Arbeidstidsreform for 30 timers normal uke.

700.000 nordmenn lever på ulike former for trygd.

Samtidig trykkes mange ned i tidsklemma, i stress og i utbrenthet.

Mange av oss har et forbruk som ikke er bærekraftig

Arbeidstidsreform er et steg i motsatt retning.

Arbeidstidsreform betyr at vi tar ut økende produktivitet i form av mer fri tid til hverandre, i stedet for økende forbruk og økte klimagassutslipp.

890 Vi får høre at det er utopisk og svindyrt. Men hvor mye taper «samfunnet» ved at folk flest får litt kortere dager, og hvor mye vinner vi ved at de som deltar blir flere og dessuten mer effektive?

895 En arbeidstidsreform gir et mer inkluderende arbeidsliv. Det blir lettere for eldre og for folk med helseproblemer å stå i jobb. Flere kan jobbe fram til normal pensjonsalder.

900 Nesten halvparten av alle kvinner jobber deltid, og mange har ubekvem arbeidstid for å få hverdagen til henge sammen. En arbeidstidsreform, med full lønnskompensasjon, betyr at flere kvinner vil jobbe heltid. Flere kvinner blir økonomisk selvstendige.

905 Tine Heimdal innførte sekstimersdag som forsøksprosjekt. De økte effektiviteten med 30 prosent, bedra helsen og fikk ned sykefraværet. Ved Minera Norge på Oppdal var resultatene av forsøket mer overskudd, mer fritid, lavt sykefravær og høyere produksjon.

910 Men har vi råd til det? SSB har utreda spørsmålet. I en rapport fra 2008 viser de at velstandsveksten nesten ikke vil påvirkes av kortere arbeidsdager med samme lønn.

915 BNP per person er nesten ni ganger så stort nå som i 1920, da vi fikk åttetimersdagen. Og vi forbruker nesten fem ganger så mye. Hittil har vi tatt ut en veldig liten del av produktivitetsøkninga i form av mer fri tid. Et rødt flertall endrer kursen.

I bunn og grunn er det et politisk spørsmål om vi vil ta ut noe mer av velstanden vår i fritid.

920 Det betyr også at vi blir flere til å dele på arbeidet. Det betyr at flere kommer i jobb.

925 Dette er å videreføre arbeiderbevegelsens historiske kamp for fri tid.

Som Høyre alltid har vært i mot. I dag står også Ap i mot. Men kravet er overmodent.

930 Vi gjennomfører en arbeidstidsreform fordi det gir folk mer frihet. Mer fri tid sammen med familien. Mer fri tid til å engasjere seg i samfunnet. Frihet til både å ha en jobb og beholde helsa.

935 Dette er ikke bare riktig og viktig, men også helt nødvendig: Hvis vi skal ta klimaproblemene på alvor, må mer av effektiviseringa tas ut i fritid og bedre liv, ikke mer penger og økt forbruk. Derfor er dette en nødvendig reform for familier, for likestilling, og for å få Norge over på en ansvarlig klimakurs.

940 Det trengs et nytt parti på Stortinget for arbeidsfolk i Norge. Et nytt parti for alle som ikke synes frihet og fellesskap er store ord som passer best i festtaler, men ser dem som symboler på drømmen mange bærer i seg: Drømmen om et samfunn med frihet for alle enkeltmennesker, ikke bare frihet for enkelte mennesker.

Kilde

945 Rødt (v. Bjørnar Moxnes)

Emneoversikt

Foredrag, Kommunisme, Marxisme, Rødt, Valg, Velferdsstaten, Venstresida

URI

950 <https://www.virksommeord.no/tale/frihet-for-alle-enkeltmennesker-ikke-bare-frihet-for-enkelte-mennesker>

955

960